

ту реального і відображеного. А строго кажучи, життєздатний інформаційний ресурс людство здобуває в процесах взаємодії з середовищем, тобто в усіх суб'єкт-об'єктних відносинах. Відтак якість і достовірність цього ресурсу залежить як від природно об'єктивних умов, так і від здоров'я й активної здатності суб'єкта. Така залежність породжує не тільки можливість помилок в процесах пізнання світу, а й можливість зловживання ресурсом навіть доброякісних інформаційних знань. Це – практична можливість формування психо-соціо-інформаційних криз та кровавих гібридизованих воєн.

В тезах використані наукові розробки автора 1990–2022 років.

УДК 316.423:502.1

Наталія Скоробогатова,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Людство за час свого існування завжди намагалося максимально задовольнити свої потреби. З часом із задоволенням потреб нижчого рівня з'являлися потреби вищого рівня, а також кількісне та якісне вимірювання потреб. Для задоволення потреб використовуються природні ресурси, які мають тенденцію до зменшення, що, у свою чергу, тривалий час спонукає науковців до вирішення проблем їх оптимального використання. Ще представники класичної школи політичної економії А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус наголошували на обмеженості та вичерпності природних ресурсів. Пізніше економісти-екологи визнали природні ресурси як одну з форм капіталу [1; 2]. Стрімке економічне зростання, яке призвело до надмірного використання природних ресурсів і негативно вплинуло на довкілля, стало поштовхом для активізації наукових досліджень і розробки практичних рекомендацій щодо вирішення цієї проблеми. У 1972 р. відбулася Конференція Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища, на якій екологічні проблеми були підняті на світовому рів-

ні. Учасники конференції прийняли Декларацію, що включає 26 принципів раціонального природокористування, План дій щодо охорони навколишнього середовища та інші резолюції [3]. Саме ця конференція висунула екологічні проблеми на перший план серед міжнародних проблем, окресливши дисбаланс між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, враховуючи ступінь досягнення ними економічного добробуту, забруднення навколишнього середовища, споживання природних ресурсів тощо. У жовтні 1982 року на засіданні Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Всесвітня хартія природи, що містить принципи взаємодії держав і народів з навколишнім середовищем, серед яких проголошується, що діяльність людини, пов'язана з впливом на природу, повинна бути керована та оцінена. Після цього була створена Міжнародна комісія з навколишнього середовища та розвитку, основним завданням якої стала розробка принципів сталого розвитку та програми дій у цьому напрямку.

Вперше в доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» в 1987 році поняття «сталий розвиток» було визначено як розвиток, що відповідає потребам сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [4]. Такий підхід стає альтернативою традиційному, заснованому на необмеженому економічному зростанні. Відсутність чіткого формулювання ознак сталого розвитку призвела до появи різноманітних підходів до трактування сутності та складових сталого розвитку серед науковців. Зокрема, необхідно уточнити компоненти визначення, такі як потреби, добробут, тривалість часу. Кожен науковець визначає різні аспекти розвитку, враховуючи цілі дослідження та обсяг цього поняття. Систематизація результатів досліджень з даного питання дала змогу виокремити три основні підходи до виявлення сутності концепції збалансованого розвитку: біосфероцентричний (екоцентризм), антропоцентричний та триєдиний. Зазначена класифікація підходів ґрунтується на визначенні науковцями пріоритетності цілей сталого розвитку. Центральним питанням представники біосфероцентричного підходу визначають охорону навколишнього середовища та екологію. Це також має враховувати питання економічного добробуту та соціального добробуту. Одним із головних напрямів тут є ноосферний підхід, який передбачає гармонійне поєднання природи і людини, можливо, завдяки знанням і вмінням останньої, її духовний розвиток. Вернадський В. І. [5] вважається засновником вчення про ноосферу. Вчений наголошує на необхідності науково обґрунтовано-

го, раціонального використання ресурсів, екологізації всіх сфер суспільного життя, розглядаючи діяльність людини у планетарному масштабі.

Публічне проголошення важливості екологічної складової та проблем ресурсопостачання для потреб людства було зроблено в доповіді «Межі зростання» [6], де проголошується неминучість зміни клімату, стихійних лих, деградації сільськогосподарських угідь, виснаження природних ресурсів, дефіциту продовольства, залежно від існуючих тенденцій зростання населення та споживання, глобального економічного зростання, забруднення навколишнього середовища. Щоб розглянути «межі економічного зростання», вчені проголошують необхідний перехід до свідомого споживання та системного мислення, введення концепції «нульового економічного зростання». На продовження дослідження на основі аналізу даних за останні 30 років вчені [7] доводять тезу про швидке погіршення стану сільськогосподарських угідь, зменшення запасів питної води, невідновлюваних ресурсів, і т. д., незважаючи на певні припущення та обмеження, зроблені в початкових моделях розвитку конструкції.

Продовження біосфероцентричного підходу знаходимо в теорії екологічної модернізації, що базується на розробці нових екологічних вимог і норм, інноваційних технологій для забезпечення промислового розвитку без погіршення навколишнього середовища. Саме впровадження у виробництво екологічно орієнтованих та ресурсозберігаючих інновацій забезпечить економічний розвиток суспільства без шкоди для довкілля. Дж. Хубер виділяє два принципові напрямки сталого розвитку: достатність та ефективність. Наприкінці 1980-х років основоположники екологічної економіки Г. Дейлі та Р. Костанца, відзначаючи надмірне використання природних ресурсів із погіршенням навколишнього середовища, запровадили поняття природного капіталу – це резерви природного середовища, які забезпечують надходження цінних ресурсів, товарів і послуг у майбутньому. Враховуючи значний внесок науковців у розвиток екологічної економіки та концепції сталого розвитку, слід зазначити, що цей підхід є обмеженим: реінвестиції у відновлення одного з компонентів природного капіталу не повністю компенсують виснаження невідновлюваних природних ресурсів. Проблема сталого розвитку суспільства спонукає до перегляду парадигми подальшого розвитку: від ідеології накопичення матеріальних благ до ідеології «розумного достатку», від ідеології конкуренції до ідеології взаємодопомоги [8].

На Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. було прийнято низку визначальних документів, у тому числі Порядок денний на XXI століття, Декларацію Ріо з навколишнього середовища та розвитку. У 2002 році на Всесвітньому саміті ООН у Йоганнесбурзі було прийнято Йоганнесбурзьку декларацію сталого розвитку та План реалізації, що підтверджує рух суспільства до сталого розвитку та ставить цілі на майбутнє. Резолюцією, ухваленою Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році, було схвалено Порядок денний сталого розвитку до 2030 року, у якому було прийнято 17 цілей сталого розвитку. Цілі сталого розвитку є універсальним закликком до дій, щоб покінчити з бідністю на нашій планеті, покращити якість життя та покращити можливості для всіх людей у світі. Останнім часом спостерігається певний прогрес у досягненні заявлених 17 цілей сталого розвитку, але він недостатній. З метою термінового реагування країн Європейського Союзу на зміну клімату та деградацію навколишнього середовища у 2019 році в Брюсселі було підписано Європейську зелену угоду. Це нова стратегія зростання, спрямована на розвиток суспільства з сучасною, ресурсоефективною та конкурентною економікою. Зелена угода є невід'ємною частиною стратегії реалізації Порядку денного ООН на період до 2030 року та Цілей сталого розвитку. Водночас ключовою метою нової політики збалансованого розвитку суспільства має бути дотримання балансу між чотирма векторами розвитку: економічний, екологічний, соціальний та інноваційний [9]. Врахування тенденцій розвитку суспільства, а також стрімкий розвиток інноваційних технологій, в тому числі інструментарію Індустрії 4.0, свідчить про необхідність врахування інноваційної складової, яка забезпечуватиме стійкість збалансованого розвитку суспільства з врахуванням його потреб та наявних можливостей їх забезпечення, враховуючи необхідність забезпечення подальшого існування суспільства.

Список використаної літератури

1. Daly H. E. On economics as a life science. *Journal of political Economy*. 1968. № 76. P. 392–406.
2. Pag T. Conservation and economic efficiency: an approach to materials policy. *Resources for the Future*, Washington, D.C, 1977. 266 p.
3. United Nations. Report of the United Nations Conference on the Human Environment [Electronic resource]. Stockholm, 1972. URL: <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>.

4. United Nations, 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future [Electronic resource]. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

5. Vernadsky V. I. Biosphere and noosphere. Moscow : Nauka, 1989.

6. The limits to growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind / D Meadows, D. Meadows, J. Randers, W. Behrens. New York : Universe Books, 1972. 205 p.

7. Meadows D., Randers J., Meadows D. The Limits to Growth: the 30-Year Update. Chelsea Green Publishing Company, 2004.

8. Shkarupa O. V., Ecological modernization of socio-economic development of the region in the light of social transformations: theoretical and methodological principles. *Marketing and innovation management*. 2015. № 3. P. 235–249.

9. Skorobogatova N. Creating the model of balanced business development based on ecosystem approach [Electronic resource]. *Technology audit and production reserves*. 2022. № 4/64. P. 6–10. URL: <http://journals.uran.ua/tarp/article/download/256610/254369/592607>.

УДК 330.341:004.8

Ольга Стефанишин,

доктор економічних наук,

професор кафедри економіки України

Львівського національного університету імені Івана Франка

УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

За умов необхідності сучасної модернізації національної економіки України постають високі вимоги до людської особистості. Людина стає не тільки і не стільки споживачем економічних ресурсів, скільки їх активним творцем. Вона не лише відтворює себе завдяки навколишньому світу, а й творить довкілля у доступних межах і формах, тобто ноосферу, власний простір.

В. Вернадський у науковій праці «Декілька слів про ноосферу» стверджує, що «ноосфера – нове геологічне явище на нашій планеті. У ній вперше людина стає найбільшою геологічною силою. Вона може і повинна перебудовувати своєю працею і думкою область свого життя, перебудовувати докорінно порівняно з тим, що було раніше. Перед нею (людиною) відкриваються все більш широкі творчі можливості» [1, с. 175–176]. Ноосфера виникла разом із людством.